

Brig. generál Jiří Birula:

Panika ve válce.

„Znalost lidské duše zůstane vždy na prvním místě mezi dary, tvořícími pravého velitele.“ Debeney.

„Duch může být zachvácen nepřátelským vpádem. I duše má vandaly, špatné myšlenky, které zpusťují naši činnost.“ Victor Hugo.

Ardan du Picq uvádí, že v dějinách starověkých válek panika ve vojsku nebyla nejen vzácností, nýbrž naopak byla zjevem obvyklým a že vyhrával bitvu ten z obou soupeřů, který dovedl co nejlépe a co nejdéle panice odolat.

S panikou jako s negativním zjevem v boji se shledáváme ve všech polních taženích starověku, středověku a novověku a nutno přiznat, že panika velmi často způsobovala větší porážku vlastních vojsk než sebe důmyslnější manévry nepřítelů.

Dějiny novověku nás důrazně poučují, že nehledíc na neobyčejný pokrok lidské kultury, techniky a taktiky panika ve vojsku zůstala přece význačným činitelem, s kterým každý stát, každá armáda, každý velitel musí počítat i v nejmodernějším boji.

Víme, že v osudné pro nás bitvě na Bílé Hoře panika stavovských vojsk, k níž dali podnět Uhři pod vedením Kornisovým a která způsobila katastrofální nepořádek v celé české armádě, jež pak nebyla již schopna jakékoliv akce a prchala ku Praze, byla posledním aktem, po němž následovala ztráta naší samostatnosti před 315 lety.

Víme, že po panice u Jeny r. 1806 přestalo existovat Prusko jako suverénní stát, že panika u Waterloo r. 1815 přivedla k zániku císařství Napoleonovo, že se po panice italských vojsk u Adui r. 1896 zbavila Habeš náporu Italie na svou nezávislost, že panikou u Larissy skončila řecko-turecká válka r. 1897, že strašlivá panika u Mukdenu byla epilogem války rusko-japonské, že pád Lvova a okupace Východní Haliče Ruskem r. 1914 byla důsledkem paniky u 3. rakousko-uherské armády a že i ve známé bitvě u Tannenbergu jakož i v bitvě na Mazurských jezerech na začátku světové války jsme byli svědky panik velkých mas vojska, které buď předcházely (u Tannenbergu) nebo dovršily (při ústupu od Mazurských jezer) porážku 1. a 2. ruské armády.

Proto při studiu válečných zkušeností, kterými se nyní zabývá náš Vědecký vojenský ústav tím, že pořádá debatní večírky, jak v ústředí ústavu, tak i ve venkovských kroužcích, chci v tomto článku navázat na tytéž válečné zkušenosti, co se týče nejnebezpečnějšího zjevu při vedení vojska v poli, a to na paniku, s níž musíme vážně počítat i ve válce budoucnosti a jí nejen dobře rozumět a o ni přemýšlet, ale i čelit jí v době mírové přípravy jak svými úvahami a předvídavostí, tak i výchovou sebe samých a svých podřízených.

Mluvit o panice není ani snadné ani lákavé. Tento zjev býval a jest ještě i dosud mnohými podceňován i přehlížen, a to s jakýmsi zvláštním pohrdáním, jako zjev nekázně a slabosti, který prý nestojí ani za řeč... Mýlí se však tito právě tak, jako se mýlili před světovou válkou i oni, kteří nechtěli nic slyšet o významu psychologie při vedení vojsk v poli.

Otázka paniky ve vojsku zůstává i nadále velmi vábným podkladem pro toho, kdo se chce vážně zabývat psychologii boje, psychologii vojáka a masy, a domnívám se snad plným právem, že učiniti tak je mravní povinností těch, kdo velí vojákům jak přímo, tak i nepřímo.

Studovat jednotlivé, konkrétní zjevy paniky ve vojsku je velmi ne snadné. Wellington velmi správně řekl, že vyličit boj je stejně obtížné jako popsat ples, kdy tisíce svědků vypravují něco jiného. Popsat paniku ve válce je ještě těžší, poněvadž k ní dochází nejčastěji ke konci boje a po boji, kdy jak jedinci, tak i celé jednotky jsou velmi unaveny, duševní stav jedinců je na nejnižším stupni a smysly jsou porušeny.

Paniku nejružnějších druhů a stupňů zažili a prožili téměř všichni účastníci světové války, a to nejčastěji jako důsledek překvapení, nedostatečného zajištění, nervosity velitelů a vojska, únavy jak fyzické, tak i duševní, všeobecné vyčerpanosti, konečně mnohdy jako důsledek nepředvídatosti jak při vedení vojska v poli, tak i během mírové přípravy národa k válce.

K těmto příčinám se přidružovala ve světové válce v podstatné míře i malá odolnost, t. j. schopnost zachovat duševní rovnováhu i za nejtěžších okolností, a to zejména v prvních bojích a operacích. Oné odolnosti nás v míru před světovou válkou nejen nikdo neučil ani nás v ní necvičil, ale velmi málokdy se nám dostalo o ní i pouhého teoretického výkladu. K těmto vývodům nás opravňují počáteční operace r. 1914, první srážky a boje, kdy se nemohlo ještě mluvit ani o nervositě velitelů jako o následku vyčerpanosti, ani o duševní nebo fyzické únavě vojsk, avšak k panice docházelo přesto až nápadně často.

I ve dne mnohdy stačilo několik neočekávaných a tím i překvapujících ran zbloudilé nepřátelské hlídky, aby velitelé i vojáci klesali na mysli, a i když nedošlo vždy k panice, přece jsme byli svědky nepořádku a zmatku.

Nejčastěji vznikala panika k večeru po celodenním boji, pak za tmy a v noci, řídkěji ráno a ve dne.

Nepřátelské jezdecktvo na začátku války bylo přímo jakýmsi postrachem pěchoty, a to nikoli v boji muže proti muži, nýbrž, hlavně, za pochodu vojsk. V noci stačil jen poplašný výkřik jedince „nepřátelské jezdecktvo“, aby nastal zmatek a v zápětí poměrně často i panika, která se mžikem přenášela na všechny části proudu. A musíme říci, že panice podléhali nejen vojáci, ale i důstojníci, že panikou byli zachvacováni i zkušení velitelé, z čehož teprve hrozilo největší nebezpečí.

Zajímavé jsou jak bezprostřední příčiny paniky, tak i její důsledky, ke kterým na příklad docházelo velmi často i po bitvě a které můžeme ilustrovat na několika případech z posledních válek.

Ve válce francouzsko-rakouské se den po bitvě u Solferina r. 1859, vítězné pro Francouze, rozprchl jeden shromažďující se francouzský sbor, poněvadž se domníval, že proud rakouských zajatců vystupující z ranní mlhy, je předvojem nepřátelské armády...

Ve válce balkánské r. 1912 se stal 22. září v ubytovacím prostoru 3. turecké divise tento případ:

Kolem 21. hod. z neznámých příčin bylo vypáleno v blízkosti tábora několik ran. Celá divise, domnívaje se, že dochází k překvapujícímu noč-

nímu útoku Bulharů, dala se v panice na útěk a strhla s sebou v blízkosti odpočívající IV. armádní sbor Turků; jeho dvě pěší divise se úplně rozprchly a jejich části byly zastaveny teprve 24. září až 40 km od svého ubytovacího prostoru. Ovšem zde sluší podotknout, že všechny tyto vyšší turecké jednotky byly velmi unaveny předcházejícími neúspěšnými boji.

V červnu 1917 jedna ruská pěší divise VII. sibiřského sboru na neprosto spořádaném ústupu, nejsou ani v dotyku s nepřítelem, ale jsou značně unavena neúspěšnými boji, procházela za svítání dlouhou osadou, v které se objevili koňmo 2 francouzští důstojníci v doprovodu ruských jezdců. Stačil jen výkřik u čelních jednotek „německé jezdectvo“, aby se vše dalo na panický útěk, a stopy strašlivé paniky bylo prý vidět až v délce 15 km: rozbité vozy, opuštěná nebo v příkopech převrácená nákladní auta a děla, koňské zdechliny, lidské mrtvoly...; velitelství jedné dělostřelecké brigády se dostalo zpět k své brigádě až za týden!¹⁾

Velmi podstatnou příčinou panik v prvních bojích světové války bylo neobyčejné napětí morálních sil vojáků a selhání jejich nervové soustavy, která neodolala čelit zvláštnímu duševnímu rozrušení, jež vzbuzuje složitý moderní boj. Polní maršálek Conrad z Hötzenendorfu poukazuje v svých pamětech „Aus meiner Dienstzeit“ na to, že časté paniky v rakousko-uherském vojsku na začátku světové války, zejména u 3. armády gen. Brudermanna, vznikaly bez zjevných příčin a že podle jeho soudu byly přímým důsledkem neobyčejného rozrušení a tím i napjaté psychosy jak jedinců, tak i masy vojsk, která, jak pravil, se snadno stávala stádem dobytka.

V bitvě u Gumbinnen četné paniky u I. a zejména u XVII. německého armádního sboru, který byl složen z nejlepších jednotek a byl právem považován za jeden z nejlépe připravených sborů, potvrzují jen to, že i výborní vojáci neodolají vždy duševnímu rozrušení, které vzbuzuje současný boj. Kurt Hesse, přímý účastník bitvy u Gumbinnen s 5. pěším plukem 36. divise, uvádí v svém „Der Feldherr Psychologos“, že se jednotky utrpěvší značné ztráty za přibližování daly najednou na panický útěk proto, že neviděly nepřítele, který byl výborně maskován a jehož střely beztestně a zhoubně řádily v přibližujících se jednotkách. Proto konečně ztratily rozvahu a v panice přechaly.

28. srpna v bitvě u Tannenbergu se generálové Hindenburg a Ludendorff při přesunu do Mühlen stali mimoděk očitými svědky paniky vlastních vítězcích vojsk. Tato vojska totiž považující proud zajatých Rusů, znenadání se objevivší, za nepřítele, dala se na panický útěk, při čemž panika pronikla daleko do týlu. Do jaké míry vzrostlo nervové napětí u německých vojáků v téže bitvě, kde německá armáda vítězila, je vidět nejen z četných případů paniky, které se zde vyskytly, nýbrž i z toho, že stačil sebemenší podnět, aby jejich rovnováha byla zřetelně porušena. Tak na příklad velitel 3. německé divise gen. Kurt v. Morgen byl ve vlastním týlu z čista jasna přepaden palbou vlastní odpočívající péchoty na pouhý výkřik jednoho z vojáků „Rusové“ a generálův šofér byl při tom zabit...

A v téže době na straně Rusů byl zraněn velitel 16. pěší divise gen. Richter vlastní péchotou, která na něčí pokřik „německé jezdectvo“ zahájila palbu na svého divisionáře, přemísťujícího se právě se svým užším

¹⁾ N. Sollogub: Voprosy komandirskoj podgotovky. Moskva 1929.

štábem koňmo na pozorovatelnu... Byla to divise, která postupovala v druhém sledu vlastního VI. armádního sboru a její duševní rovnováha byla porušena jen tím, že delší dobu pozorovala těžký boj čelní divise a spousty raněných, které odsunovali dozadu po téže cestě, po které postupovaly její proudy!

Nejčastější bezprostřední příčinou paniky ve světové válce bylo nedostatečné zajištění a tím i náhlé překvapení nepřátelským zásahem neb i pouhým přepadem palbou. Podobných příkladů lze uvést spoustu, a to vskutku nejrůznějších.

Lze se na př. právem domnívat, že k neúspěchu Auffenbergovy armády v bitvě u Komarova r. 1914 velmi značně přispěla vlastní 10. jezdecká divise. Postupující na východním křídle armády s úkolem spolu s 6. jezdeckou divísi vpadnout Rusům do boku a do týlu ve směru na Tyszovce, nepostarala se po boji 26. srpna u Posadowa o náležité zajištění svého východního boku. Ráno 27. srpna, jsouc znenadání přepadena ruskou pěchotou, dala se na panický útěk. Hordy jezdců se vrhly zpět a v divokém úprku podél vlastní fronty způsobily paniku u četných tréňů, smíšení jednotek druhého sledu, potyčky, ba i bodákové útoky mezi vlastními vojsky, což neslo důsledky nejrůznějšího druhu až do 31. srpna, kdy se Rusové, aniž byli poraženi, dali na ústup.

Několik dní předtím se udál u 4. jezdecké divise rakousko-uherské armády obdobný incident vlivem poněkud jiných a pro studium paniky ještě zajímavějších okolností.

21. srpna 1914 dostal velitel 4. jezdecké divise gen. Zarembo, jenž dosahoval se svou divísi Jaroslavice, zprávu, že silné ruské jezdectvo je na postupu na směr Běremovka—Zborov. Na tuto zprávu se rozhodl gen. Zarembo atakovat ruské jezdectvo do boku a do týlu, poněvadž svým postupem na jihozápad od Jaroslavice vystavovali Rusové skutečně svůj bok Rakušanům, kteří byli v situaci velmi výhodné pro překvapující útok. Gen. Zarembo soustředil rychle celou svou divísi v údolí řeky Strypy, kryje se za svahem jižně od Jaroslavice, a v 9 hodin svolal k velkému stohu, kde sám dlel, všechny své velitele až do velitelů eskadron v to, aby jim vydal rozkazy...

Mezitím gen. hrabě Keller, velitel 10. ruské jezdecké divise, která v součinnosti s vlastní 9. jezdeckou divísi na severu táhla skutečně ke Zborovu, dostal včas zprávy o přítomnosti rakouské pěchoty a jezdectva u Jaroslavice a rozhodl se změnit směr na severozápad (šel na jihozápad) a atakovat nepřítele zjištěného u Jaroslavice.

Před 9. hodinou vyjel gen. Keller na pozorovatelnu u Běremovky a nařídil jezdecké baterii zaujmout tam palebné postavení. Z neobyčejně výhodné pozorovatelně viděl jednak nepřátelskou pěchotu již východně od Jaroslavice, jednak silné zvířený prach v údolí jižně od osady. Domníval se, že se v údolí shromažďuje nepřátelské jezdectvo, nařídil osobně veliteli dělostřeleckého oddílu zahájit palbu „na kotouče prachu“...

Náhodou první šrapnely skutečně dopadly nad neviděným cílem a rozpraskly se nad středem shromážděné rakouské divise jižně od Jaroslavice právě v okamžiku, kdy sám její velitel rokoval se svým celým důstojnickým sborem na jejím severním křídle, t. j. kdy se jednotky octly bez svých důstojníků.

Těžko lze vylíčit zmatek, který v okamžiku nastal u jezdeckta překvapeného dělovou palbou a který se stupňoval neobyčejně rychle a vytvořil se pojednou v panický útěk pomíchaných jednotek téměř celé této jezdecké masy. Jezdeckto prchalo jednak na severozápad k vesnici Volčkovice, jednak přímo na západ k řece Strypě a přes ni. Nižší důstojníci nemohli zvládnout své podřízené a teprve rázný zásah velitelů eskadron, kteří v trysku ujížděli za prchajícími jezdci, umožnil konec konců postavit se s částí sil na odpor ruským eskadronám rozvinutým již k atace.

Taková byla předehra známého jezdeckého „šoku“ velkých jezdeckých mas u Jaroslavic 21. srpna r. 1914, o kterém již vyšlo tiskem dost pojednání a osobních vzpomínek z řad obou bývalých soupeřů. Nutno však podotknout, že jen tato, třeba, že i částečná panika zavinila, že hulanáská brigáda 4. jezdecké divise, t. j. 1. a 13. jezdecký pluk, zůstala v jezdeckém boji v zápětí svedeném nečinnou, čímž jezdecká divise gen. Zaremby byla ještě více oslabena a konečně i poražena.

Uvedeme ještě jeden příklad z francouzské fronty²⁾ z téhož roku 1914, nejobhatšího na paniky, zaviněné nedostatečným zajištěním.

3. francouzská koloniální divise při svém postupu z prostoru Breux na Neufchâteau 22. srpna r. 1914 byla znenadání přepadena palbou v pochodovém proudu a v nastalém zmatku úplně zničena. Velitel divise při tom rovněž padl. Stalo se to hlavně proto, že důstojníci a zejména mužstvo byli těžkými a dlouhými pochody předcházejícího dne a noci velmi unaveni, nevyspalí a hladoví. Tato okolnost byla také příčinou toho, že i zajištění vyslané podle předpisů naprosto zklamalo.

Z týchž osobních zkušeností a ze zkušeností z válek XIX. a XX. století můžeme tvrdit, že se panika vyskytovala nejen přímo na frontě u jednotek bojujících, nýbrž velmi často v blízkém i hlubokém týlu vojsk. Na př. v bitvě u Dijonu r. 1870 se celé prapory národní gardy v druhém sledu daly na útěk, ač prapory prvního sledu měly úspěch.

Maršál Marmont v svém díle „L'esprit des institutions militaires“ zdůrazňuje, že se ztráta víry v úspěch (vítězství) rodí nejprve u těch, kteří přímo nebojují, a poukazuje při tom na to, že i v makedonských falangách začínala panika obyčejně v zadních řadách... Proto Římané stavěli do třetí řady falangy triarie, vyzkoušené a spolehlivé bojovníky.

Totéž jsme často pozorovali i v minulé světové válce, kdy mnohdy ničím neodůvodněná panika v týlu u různých vojenských útavů a úřadů neb u civilního obyvatelstva mívala neblahý vliv i na události na frontě a byla i příčinou nesprávných a ukvapených rozhodnutí velitelů nejrůznějších stupňů. Tím se často dalo vysvětlit, proč dokonce i velitelé vyšších jednotek ztráceli duchapřítomnost a cítili se poraženými dříve než jejich bojující vojska!

Dáme si nyní otázku, zda nás v budoucí válce nejmodernější technika bude chránit před nepřátelským překvapením v našem vždy citlivém týlu a tím i před panikou a zda lépe než ve válce světové? Zajisté, že nikoliv. Ba naopak, moderní technika má nyní více možnosti působit destruktivně na každý týl, než tomu bylo dříve, a zde může být každé

²⁾ Na četné paniky ve francouzské armádě na začátku světové války, zejména u záložních jednotek si stěžuje jak gen. Gallieni, tak i generálové Lanrezac, Dubois, Pallat a j.

armádě zasazena smrtící rána, nebude-li se toto nebezpečí předvídat a jemu čelit již v míru.

Musíme rozhodně již souhlasit s tím, že pouhé křídlo nepřítele již nebude tak hledaným objektem, jak tomu bylo dosud a zvláště ve válce 1914—1918 a že se každý ze soupeřů bude všemožně snažit, využívat pokroků motorisace a mechanisace, přenést válku do nejhlubšího týlu nepřítele k zničení všech jeho životních zdrojů a tepen. Civilní obyvatelstvo, pracující pro armádu bojující na frontě, stane se tak jedním z objektů příštího zápasu!

V oblasti strategie došli Angličané k velmi zajímavým závěrům, pokud jde o dosavadní doktrinu směřující k porážce a k zničení nepřátelské armády; pokládají za nejvhodnější cíl strategického pojetí zničení hospodářských, politických a mravních sil nepřítele!

Důkladná desorganisace týlu, ohrožení nebo přerušení komunikační sítě a vnesení paniky do všech vrstev občanstva znemožní nebo aspoň ztíží zásobování bojujících vojsk, která mohou být donucena i ke kapitulaci, aniž dojde k rozhodnutí na frontě.

Vidíme tedy, že nadhozený problém vyžaduje skutečně mimořádných, dobře promyšlených příprav, a to nejen v armádě, ale i ve smyslu celostátním, poněvadž musíme stůj co stůj počítat s tím, že v příští válce všude může být fronta a že vše musí být dobře připraveno a mít dobrou nervy a dostatek bojových prostředků i v týlu, aby-
chom se vyvarovali jeho zkázonosného zmatku.

Vyzbrojené trény a skladiště chráněná těžkými kulomety jsme viděli již v minulé válce, v příštím zápase snad uvidíme v hlubokém týlu jako ve středověku opevněná města, chráněná ozbrojeným občanstvem.

*

Válečné dějiny všech dob a tato různá fakta z války 1914—1918 potvrzují jen ještě jednou známý zjev, že k panice jsou stejně náchylní jak vítězové, tak i poražení a že panika nachází svou zeň jak na frontě, t. j. u vojsk přímo bojujících, tak i v týlu.

Definovat, co je to panika, je dosti nesnadné. Není to jen strach anebo důsledek pouhého strachu, jak se mnohdy všeobecně myslí. Panika je více než strach, je to zjev patologicko-psychologický, znamenající náhlou poruchu všech lidských smyslů, které prostě přestávají řádně fungovat, a člověk v okamžiku podléhá vrozenému primitivnímu a tedy i zvířecímu pudu k sebezáchráně. Afekt strachu je zde jen bezprostředním impulsem k panice a nikoliv její příčinou; ty jsme již shrnuli na začátku tohoto pojednání.

Je tedy panika nadmíru nebezpečný zjev, kdy člověk po prudkém hnutí myslí a po náhlém zděšení ztrácí cit, kdy jeho psychické vlohy mu vypovídají službu a kdy se člověk podobá řítícímu se neovládanému stroji, jehož motor přestal náhle pracovat... Masa zachvácená panikou se již nedá zvládnout a obyčejně veškeré pokusy jak morálního nátlaku, tak i zákroku fysickou silou selhávají...

Panika končí však tehdy, když i fysické síly, které při panice neobyčejně stoupají, zejména u masy, konec konců ochabnou a masa klesne únavou, nebo narazí-li na překážky (řeku), jak tomu bylo na příklad v panice u Wagramu 6. června 1809, pod Larisou 12. května 1897 a p.

Zdravý člověk se smysly neporušenými nikdy nepřekoná v tak krátké době ty ohromné vzdálenosti jako individuum zachvácené děsem paniky.

Panika je neobyčejně nebezpečná i proto, že je nakažlivá; má velké uši a dlouhé nohy. Velmi rychle se přenáší na okolí a působí nejtěžší poruchy v celém vojenském organismu. Musí být tedy potlačena v svém prvním stadiu, t. j. v prvních okamžicích, a to bez slitování, za cenu života jedinců, ba i za cenu existence celé jednotky panikou zachvácené. Pravou paniku nelze zdolat ani domluvou, ani osobním příkladem, ani působením na morálku; má být v svém zárodku potlačena násilně a brutálně použitím všech prostředků (zbraně), které jsou po ruce.

Vzpomeňme si jen na paniku u Jeny, která, jak jsme již řekli, měla v zápětí kapitulaci Pruska r. 1806. Jenská panika začala na pravém křídle pruských vojsk, které bylo Francouzi obchváčeno. Panika, která znenadání vybuchla jen u části bojujících vojsk, neobyčejně rychle se přenesla i na celou pruskou armádu, která ve velkých houfech začala prchat od Jeny na Weimar a pak z Weimaru na Erfurt. Od Weimaru se již utíkalo bez pušek, děla byla opuštěna, jednotky pomíchány. Pruský král utíkal k Berlínu, generalisimus Hohenlohe prchal s plukem jezdeckva na Sondershausen. Tento vojevůdce za jednu jedinou noc s 14. na 15. října urazil 56 km. Dorazil do Sondershausenu ráno 15. října, kde se setkal s králem. Kníže nemohl promluvit ani jediné slovo, podobal se pomatenci a nebyl ovšem s to vydat jakýkoliv rozkaz. Prchal dále... Již 15. října začala panika zachvacovat i celé Prusko. V noci na 16. října kapituloval Erfurt, tvrz Petersberg s posádkou 14.000 mužů a 120 děl se vzdává bez jediné rány jezdeckvu Muratovu. Velká řada měst a pevností kapituluje, sotvaže se objeví převzvědné oddíly francouzského jezdeckva... Napoleon, který je neustále zpravován o kapitulaci dalších mohutných pevností jen při objevení se svých vojsk, píše, že již nepotřebuje ani obléhacího dělostřelectva ani ženijního vojska... 28. října se vzdává Francouzům kníže Hohenlohe, 7. listopadu maršál Blücher.

Jenská panika trvala 24 dní bez přestání až do zahájení mírového jednání, pronikla do hloubky na 700 km a zachvátila celé Prusko. Je vskutku velmi poučná pro toho, kdo by se chtěl blíže zabývat tímto problémem.

Jak těžké důsledky má panika nejen v celém národě, ale i v řadách vyzbrojených, vystrojených a k boji vycvičených vojsk, vidíme na příkladě paniky po porážce italských vojsk u Caporetta ve válce světové. Tehdy Italové vykazovali 355.000 zajatců a 400.000 desertérů, kteří se rozprchli po celém kraji!

*

Ten, kdo sám zažil paniku a komu se podařilo ovládnout jednotku utíkající v panice svým klidem, svým osobním příkladem, domluvou a pak ji ještě vést k útoku nebo dokonce i k útoku na bodák, nezažil skutečnou paniku, nýbrž nepořádný útěk z bojiště, kterému snad k panice nescházelo mnoho. Voják zachvácený skutečnou panikou je v tom okamžiku bez smyslu a, jak jsme již řekli, nereaguje na domluvy. Masa zachvácená panikou se valí často tiše, bez řevu, ale neobyčejně rychle a při tom kompaktně nebo ve větších skupinách a podobá se stádu vyplašených šelem: jedinci nevědí, co činí, poněvadž je žene jen instinkt, a lidé zachvácení panikou nejsou s hlediska psychiatrického za své činy ani odpovědní.

Historikové uvádějí ze života Suvorova, jednoho z nejvýznačnějších psychologů-vojevůdců, zajímavý příklad na potlačení paniky lstí! V boji u Trebie r. 1799 nevydrželi Rusové překvapující útok nepřítele a „dali se“, jak píše dějiny, „na panický útěk“. Suvorov, jenž osobně pozoroval tuto kritickou situaci, vrhl se na koni za vojáky utíkajícími v panice, dohonil je a cválaje podél prchající tlupy (byl to jeden prapor) a při tom úplně skrčený v sedle křičel: „Lákejte je bratři, lákejte...“ Vojáci, pozorující, že Suvorov utíká s nimi s nápadně zářícím obličejem, shlukli se poznenáhlu kolem něho, jejich již snad uhasínající smysly se najednou vzpružily a vojáci začali chápat, že tento útěk z fronty, do kterého byli jaksi strženi, je léčkou připravovanou Suvorovem nepříteli. Když se konečně zastavili, Suvorov snadno je otočil a bodákovým protiútokem s křikem „hurá“ odrazil nepřítele!...

Je to velmi zajímavý příklad psychologického působení na desorganizovanou a utíkající jednotku. Je ovšem velmi sporné, byla-li zde skutečná panika a nebyl-li to jen útěk postrašených vojáků z fronty, tím spíše, že na druhé straně generál francouzské armády Cardot tvrdí, že ve vojsku Suvorově nedošlo ani k jedinému případu paniky.³⁾ Víme ze zkušenosti z poslední světové války, že i pouhý křik, nadávky a pohrůzka pistolí zastavila prchající vojska; víme také z týchž zkušeností, že i vlastní kulometná a dělová palba do vojsk utíkajících z bojiště zůstala bez účinku!

Vidíme tedy podstatný rozdíl mezi pouhým strachem a nepořádkem na jedné straně a skutečnou panikou na straně druhé. Jestliže se vojáci dali na nepořádný útěk z boje nebo prchají v nepořádku za pochodu nebo při odpočinku a p., nemusí to být ještě panika a je nutno použít především veškerých preventivních prostředků, jimiž jsou osobní příklad, domluva, znalost podřízených podle jmen a okřik jich, povely „k zemi“, signál trubkou, autorita a osobní kouzlo velitele, lest a p. Zachytí-li se takto jednotka včas, snad ke skutečné panice ani nedorazí, ač k ní ovšem v podobných situacích bývá jen jeden malý krok; přijde-li zákrok pozdě a selžou-li i veškeré morálně psychologické prostředky, nezbude tedy nic jiného než násilí, a nesmíme se zdráhat ho plně využít. Známe přece i dost případů, kdy několik ran z pistole na prchající vojsko v nejchoulostivějším stadiu, kdy afekt strachu již těsně hraničí s panikou, dalo žádoucí výsledky. Propase-li se i tento rozhodný okamžik, nepomůže obyčejně ani pistole!

*

Je-li tedy panika zjev vskutku psychologický, bylo by zajisté správné hledat především psychologické způsoby k potlačování jak příčin paniky, tak i jejího přímého vzněcováče, t. j. strachu.

Příčiny paniky, kterými, jak již bylo řečeno, jsou náhlá překvapení, nepředvídatost velitele, únava fyzická i duševní, nervosita velitelů a vojsk, všeobecná vyčerpanost, déle trvající hlad a žízeň, neúspěchy v boji, nevšímavost a nestaráni se o podřízené a p., jsou tím prachem, který je v nábojnici a nemůže se sám o sobě dobře vznítit. Strach je pak pouhá zápalka v ní, který způsobuje výbuch.

Tato these se nám zdá nejsprávnější.

³⁾ Gen. Daudignac: „Les réalités du combat“. Paris 1915, str. 70.

Naši povinností je včas se postarat jak o odstranění příčin vedoucích k panice, tak i včas čelit afektu strachu, který, jak jsme řekli, bezprostředně paniku způsobuje. Jak jednomu, tak i druhému je nutno čelit nejen ve válce a v boji samém, ale již v době míru, a to jednak správnou výchovou a výcvikem, jednak náležitým porozuměním psychologii jedince a mas.

Jak odstraníme příčiny paniky? Těm skutečně můžeme v značné míře čelit hodnotou své velitelské individuality. Když víme, že k panice dochází častěji v armádách mladých a bez tradic, v armádách miličních než stálých, v armádách neostrílených a ve vojsku s méně kvalifikovaným velitelským sborem, pochopíme, jaký má význam takticko-psychologická vyspělost důstojnického sboru armády v otázce námi projednávané.

Taktika je sice nauka, která se neobejde bez počtů, forem a různých bezduchých kakulkulací, ale ona nás především připravuje k velitelskému umění. Zde se nejvíce učíme, jak s nejmenšími ztrátami nepřítele porazit, jak čelit překvapení a jak vést svá vojska, aby nedošlo k zbytečné únavě a vyčerpanosti. Studium taktických příkladů a polních tažení nás neustále přivádí k reminiscencím o velitelském umění, o významu starosti o podřízené, osobního příkladu, o nezbytnosti zachování klidu, o velitelské předvídavosti, rozhodnosti a p.

Řekli jsme, že zrovna nedostatků tohoto druhu byly původními příčinami paniky a nejen strach, který bez dostatečné pudy nemusí mít ještě nejhorší důsledky a kterému jednotka dobře vedená snadno odolává nebo který se dá i v zárodku potlačit.

I když náhlý strach vzbuzuje nepřítel nebo i pouhá podrážděná obrazovnost a halucinace vojáků, přímé příčiny paniky nutno přece především hledat v osobě jednotlivých velitelů, kteří se, neporozuměvše psychologii člověka a boje, dopouštěli sami toho, že jejich vojska byla neprozřetelnými pochody, nevhodně založeným manévrem, nedostatečnou péčí o podřízené zbytečně unavována. Byla-li nezajištěna touž neprozřetelností velitele a pak snadno podlehla strachu, je naprosto pochybené obviňovat mužstvo, které nota bene nebylo před válkou, t. j. v míru, soustavně vychováno k odolnosti strachu, a nutno vzít veškerou vinu na sebe.

Víme také, že za skutečných panik, které nastaly zaviněním jednotlivých velitelů, byli tito velitelé buď zachvázeni panikou také a prchali sami nebo se svými jednotkami anebo se v své bezradnosti střídali.

Docházelo-li k panice nejčastěji za ústupu po ztracené bitvě nebo po prohraném boji, i zde hlavní vina byla v osobě velitele, který opouštěl předčasně své jednotky pod záminkou, že musí rekognoskovat nějakou posíci vřadu nebo se osobně hlásit představenému veliteli, neb i vůbec bez záminky. Rovněž přehlédl nutnost výběru velitele a jednotky k zajištění ústupu, nařizoval šablonovitě, disponoval čísly jednotek a nikoliv individualitou svých podřízených a zapomněl třeba, že zrovna jednotka s číslem „1“ ztratila včera svého velitele nebo měla největší ztráty. Svou bezradností, svými prohřešeními proti základům nejelementárnější psychologie, konečně svým zjevem dával sám nebezpečnou náplň k panice, která propukla i při slabém úderu obyčejně na porušený a tím i velmi citlivý duševní stav, jenž lze vždy pozorovat u ustupujícího vojska...

Známe ovšem také případy, kdy i vynikající velitel, aniž se dopustil sám zjevného prohřešení po stránce čelení panice v boji, přece ztratil

svou jednotku náhle panikou zachvácenou a konec konců i sám již děsu paniky nemohl odolat.

Tak v osudné pro Francouze bitvě u Waterloo 18. června 1815 panika, povstávající u některých jednotek vítězícih proti Wellingtonovi, mžikem se přenesla i na všechna ostatní vojska, která se dala na panický útěk a strhla s sebou i samotného císaře Napoleona.

Jak víme, Wellington, jsa osamocen, těžce odolával náporu Francouzů u Mt. St. Jean, takže Napoleon považoval již bitvu za rozhodnutou a jen očekával maršála Grouchy (III. a IV. sbor), který pronásledoval Blüchera a měl se každým okamžikem objevit na bojišti. Osud tomu chtěl, že se zrovna ve chvíli, kdy se bitva klonila k vítěznému konci pro Napoleona, objevili v jeho východním boku a týlu místo očekávaných vlastních sil Prusáci pod velením gen. Gneisenaua (převzal velení místo raněného Blüchera). Napoleon měl ještě v záloze svou gardu vedenou gen. Cambronnem a ihned ji nasadil proti novému nepříteli, ale v tom již některé jednotky, bojující na východním křídle proti Angličanům a zachvácené panikou náhle opouštějí bojiště... Zmatek se bleskem rozšiřuje po celé frontě a zachvacuje i některé jednotky slavné Napoleonovy gardy...

Veškeré úsilí maršála Neye, pod kterým byl zabit tohoto dne již pátý kuň, a pokusy Napoleonovy zjednat pořádek selhávají. Francouze zachvácené děsem paniky již nelze zadržet! Ney s přelomeným mečem, v roztrhaném kabátě a bez čepice se podobal pomatenci stínajícím hlavu a údy prchajících vojáků, avšak marně. „Kéž by mi všechny anglické koule roztrhly břicho“, vykřikl maršál v krajním zoufalství, avšak zůstával nedotčen...

Garda vykrvácela na místě, avšak vše ostatní v úprku přechalo. Gneisenau nařídil nepřátele neživit a nezajímat. Napoleon se u osady Delarge pokoušel sám zastavit své vojáky, utíkající v jakési extasi, avšak nic již nepomáhalo.

V noci v širém poli v blízkosti Genappe generálové Bertrand a Bernard zahlédli Napoleona, kterého až sem zatáhly prchající tlupy vojáků. Zastavili císaře. Napoleon sesedl s koně, byl zamračený, neodpovídal na otázky... Pak vzal koně za uzdu a šel zpět k Waterloo. Hledal prý smrt a do 5 hod. 19. června se sám bez doprovodu toulal v poli. Byl konečně zahlédnut maršálem Soultem již bez svého klobouku a kordu a zachráněn od jistého zajetí.

Vidíme, že i silná povaha Napoleonova byla rovněž zachvácená hrůzou paniky a že i Napoleon jí těžce odolával. Lze mu vytknouti jen to, že příliš důvěřoval v své vítězství a v iniciativu maršála Grouchy, t. j., že tento vojevůdce včas zanechá pronásledování Prusáků a půjde „na rány“, jak vždycky učil své generály, a tím se stalo, že sám nezajistil svůj východní bok.

Panika u Waterloo skončila až na hranicích francouzsko-belgických a z celé velké armády Napoleonovy se shromáždilo u Philippeville a u Avesnes 7.600 mužů...

*

Dotkněme se nyní otázky, jak bychom mohli čelit při přípravě vojsk k válce afektu strachu, který, jak jsme řekli, paniku vzněcuje? Je to především věc výchovy, zejména výchovy nervů a charakteru, a náležité úpravy výcviku mužstva i po této stránce.

Je k tomu zajisté potřebí velikého umění a předvídavosti vojenské správy a velitelského sboru armády, aby neustále a promyšleně přibližoval v míru vojáka k podmínkám skutečného boje jak co do různých nebezpečí, tak i co do jeho duševní odolnosti. Je na příklad podstatný rozdíl v přípravě k boji mezi letcem a pěšákem. Letec se již v míru vydává denně nebezpečí života a skutečný boj nebudí v něm již tolik duševního rozrušení jako na příklad v pěšákovi, který naopak je od každého nebezpečí až příliš úzkostlivě vzdalován.

Domnívám se, že každý voják musí v míru zkusit vše, s čím se setká ve válce, vyjímajíc ovšem ostrou střelbu naň mířenou. Má jí být však zvyklý již v míru a přestřelování vlastního dělostřelectva nebo těžkých kulometů v prvních bojích nesmí být již jedním z elementů rozrušujících duševní stav vojáků, jak tomu bylo u některých armád na začátku války r. 1914. Vojenská presenční služba v míru musí být i nebezpečná a nelze pohlízet na eventuální nepatrné ztráty na lidských životech spojené s výcvikem a výchovou pravých a odolných válečníků pro boj tak, jak tomu je dosud.

Při výchově a výcviku podřízených je přímo nezbytné věnovat se otázce strachu ve vojsku soustavněji a promyšleněji, aby náš mladý důstojník a voják byl již v míru neustále obeznámován s tímto zvlášť negativním zjevem a častěji uváděn do situací nejvíce odpovídajících válečné skutečnosti. Uznáváme všichni, že při přípravě podřízených k boji nestačí jen čisté taktický výcvik podle požadavků našich předpisů, že je nutno soustavně vnikat do všech odstínů složité nyní přípravy vojáků a že je především nutné omezovat na nejmenší míru pocit strachu u podřízených.

V boji všichni máme strach a nestydíme se za to, jde jen o důslednou výchovu v míru, abychom dovedli tento strach v sobě potlačovat a vždy a za všech okolností zachovat klid a rozvahu.^{4) 5)}

A k tomu ovšem nepostačí jen železná kázeň, která třeba i zde má velmi význačnou úlohu, a nepostačí ani sama teorie; nutno ji doplnit praktickým výcvikem, a to za všech jen trochu vhodných okolností. Častější poplach v kasárnách v noci, pochodová cvičení v noci, zejména noční hlídková a průzkumná cvičení, a případy nepřátelských polních stráží, skýtající dost nebezpečí a duševních rozrušení, naučí jak našeho důstojníka, tak i vojáka potlačovat v sobě strach, počítat s různým nebezpečím a předvídat je, zvykat k odvaze a k risiku, nepodléhat okamžitým dojmům a zachovat chladnokrevnost, neboť tím se postupně zocelí jejich charakter.

Víme, že ve válce v noci nebudeme zakládat nějaké větší operace, že v noční době budou podnikány jen místní, částečné akce, avšak dobře promyšlený mírový výcvik v noci dává nám nejlepší možnosti vychovávat vojáka k nebojácnosti, k odolnosti, k hrdinství, což se nikdy nesmí přehlížet. V nynější sovětské armádě se výcvik v noci všestranně propaguje a stává se pomalu jakýmsi zvláštním kultem; tomuto druhu výcviku v armádě SSSR. je věnována celá jedna třetina všeho praktického výcviku v roce. Víme, že se i v Německu věnuje výcviku v noci zvláštní pozornost.

⁵⁾ Napoleon byl vskutku mistrem i ve smyslu dovednosti zachovat klid i na Skobělev.

⁶⁾ Tentýž Napoleon byl vskutku mistrem i ve smyslu dovednosti zachovat klid i v nejchoulostivějších situacích. Toto jeho umění záleželo hlavně v tom, že uměl svůj neklid nedat najevo a neprozradit jej. Dlouho si vytýkal, že se mu v bitvě u Drážďan, kdy vítězství bylo jen na nejméněších vážkách, chvěla pravá noha a že to mohli pozorovat generálové a důstojníci vedle něho stojící...

Budeme-li plánovitě a promyšleně připravovat taková cvičení vhodným poučováním a dovedeme-li pak zvláště v noci tvořit různé situace, které by mohly být podnětem k strachu, k zmatku, dokonce i k jakýmsi známkám paniky, seznáme mimořádnou důležitost těchto cvičení u vojsk.

Dáme-li při bojovém cvičení v noci přepadnout a překvapit jen palbou své trény, nenajdeme obvyčejně ani u mužstva ani u velitelů trénů snahu se bránit a nebezpečí odvrátit svými prostředky: nejčastěji budou hledat záchranu v zmateném ústupu. A s tím, s čím se setkáme již v míru, setkáme se v daleko hrozivějším rozsahu i ve válce, kdy zvláště v noci bude k panice velmi mnoho možností a příčin.

Vyskytly se ovšem v téže světové válce případy, kdy se trény a útvary služeb chovaly při náhlém přepadení statečně, ale byly to přece jen velmi vzácné výjimky. Bojový zásah polní nemocnice 3. gardové německé divise, která 21. listopadu 1914 rychle zmobilisovala k odporu proti předvoji ruské kozácké divise jak svůj personál, tak i lehce raněné mužstvo a zahнала kozáky od Brezin v známé bitvě u Lodže, náleží již historii, v jejíchž análech sotva lze naléztí podobný případ.⁶⁾

Že však trény a služby jsou zejména náchylné k panice, bylo ve světové válce dost prokázáno na všech válčistiích; bylo nemálo případů, kdy trény zachvácené neodůvodněně panikou, uvedly svá vojska do zoufalých situací.

*

Uvedli-li jsme z dějin světové války vskutku vzácný příklad odolnosti, a to jednoho z útvarů nepředurčených pro přímý boj s nepřítelem, najdeme v téže světové válce dost a dost případů, kdy bojující jednotky v pásmu široce zachváceném panikou jí přece nepodlehly a nejenže nezmalomyslněly a neztratily klid a rozvahu, nýbrž statečně vytrvaly na místě a zachránily mnohdy i beznadějnou již situaci.

Nerozhodovala zde ovšem ani náhoda ani jakési okamžité vzpružení, nýbrž přímý důsledek vnitřní síly a vnitřní hodnoty těchto jednotek, což i zde bylo především důležitě.

Byli to vojáci neméně hladoví, stejně nevyspalí a snad ještě více unavení než ti, kteří první podlehlí panice a přece vytrvali a nepovolili. V čem máme hledat příčiny těchto tak přitažlivých zjevů pro psychologické studium mas? Řekli jsme, že zde rozhodovala vnitřní hodnota jednotek, t. j. ta náplň protikladná panice, která jediná může čelit náplni způsobující výbuch, t. j. paniku při úderu na porušený duševní stav vojáků.

Co vše obsahuje tato druhá náplň? Je velmi složitá a nikdy nebývá stejná u všech. Jsou to tradice jednotky, které jsou pramenem duševních ba i tvůrčích sil, soudržnost, vyvinutý u jednotlivců pocit studu před strachem, kamarádství a solidarita jak ve velitelském sboru tak i u mužstva, vyvinuté vlastenectví jedinců, duch jednotky („esprit de corps“), duch zbraní, vojenský regionalismus a zdravý lokální patriotismus, láska k svému pluku (oddílu), láska k svému veliteli — pevné duševní spojení mezi velitelem a mužstvem, pohrdání smrtí a hotovost k obětem, kvalita velitelského sboru atd.

⁶⁾ Kozáci ovšem nevěděli, že narazili jen na polní nemocnici. Předpokládali, že osada Breziny je již obsazena německou pěchotou, a netroufali si na ni útočit.

Pouhé vědomí, že „naše“ jednotka, „náš“ pluk v žádné válce, v žádném boji nepodlehne panice, je také tradicí, která vychovává a upevňuje. Pěstování osobní a společné cti je neméně důležitým. Ta se musí vychovávat tak, aby „ztráta cti“, jak hlásal Richelieu, „znamenala více, než ztráta života“.

Z dějin světové války je velmi poskrovnu případů, kdy četa nebo rota, ponechaná k ochraně plukovního praporu, byla také stržena do víru paniky; i zde bývalo na mále, ale vědomí vojáků, že oni jsou na stráž „společné cti“, cti svého pluku, zde vítězilo.

Tak zvaný „lokální patriotismus“ má také v projednávané námi otázce svůj velký význam, avšak jen tehdy, když se vyvíjel a pěstoval vědomě! Zoufalý výkřik „Hanáci, držte se“, měl účinek proto, že tato slova hozená v kritické situaci připomínala jen známou vytrvalost Hanáka, které si on sám byl dobře vědom. Velitel legionářského pluku vida, jak vojáci povolují a utíkají před nepřítelem, pouhým zvoláním „To jste husité!“ zachraňuje situaci proto, že to také bylo jen připomínkou legionářům, jimž husitský duch byl kolébkou a veškerá výchova v legiích byla vědomě usměrňována tímto duchem. Tato připomínka stačila! Avšak stačila proto, že vskutku byla jen připomínkou na hodnoty reální, existující a tím i rozhodující. Bylo by bláhové si myslet, že i příště postačí v boji a při nepořádku poukázat na příslušnost k pluku nebo na jeho číslo, když to pro vojáky nic neznamenalo již v míru! To jistě může mít svůj až překvapující účinek, ale před tím musí předcházet dobře promyšlená a metodicky usměrňovaná výchova. Válečné zkušenosti nás poučují i o tom, že mnohdy v nejtěžších chvílích padal na váhu i bezvýznamný, podle laického úsudku prostý plíšek, výložek, nepatrné lemování na vojákově uniformě, jako pamětník na slavnou válečnou historii pluku, jako zjevný odznak připomínající zvláštnost jen „svého“ pluku, „svou“ bojovou tradici, bojovou slávu pluku, která nesmí být poskvrněna...

Z těchto hodnot se skládala ta druhá náplň u jednotek, které nejenže vydržely a nepodlehly, nýbrž svým stoickým klidem působily blahodárně na celé okolí. A byly to přece jen jednotlivé rotý a eskadrony, které vydržely, když celý pluk zklamal, a jednotlivé pluky, když celá divise byla zachvácená panikou. Rozhodovala zde dlouhá a tradiční výchova jednotky, jejímž trvanlivým plodem bylo to, že v nejkritičtějších chvílích nad duševním rozrušením, které způsobuje současný boj (strach), vítězilo duševní v z r u š e n í, vzbuzené pozitivními a dlouho připravovanými hodnotami, a nikoli zjevy nahodilými, t. j. přechodnými a tedy i netrvalými.

*

V závěru si musíme odpovědět na otázku, je-li náš člověk zvlášť náchylný k panice nebo můžeme-li prohlásit, zejména podle zkušeností ze světové války a z bojů v legiích, že je k panice imunní, t. j., že jí snadno odolává?

Z válečných zkušeností, které máme, nemůžeme tvrdit ani to, ani ono! Víme, že náš voják nemá ani ocelové srdce ani ocelové nervy, naopak má srdce měkčí a jemnější, než si to představujeme. Náš voják je dost přístupný dojmům a také jim snadno podléhá i přes to, že v sobě má cosi rekovného, hraničícího mnohdy až s jakýmsi fatalismem. Je výborný v útoku i v obraně, je vynalézavý, bojuje s rozvahou, zejména ví-li, o čem jde; je zvlášť důmyslný a rád hledá, čím a jak by nepřítele obelstil.

Víme však také, že tentýž náš voják ztrácí na své vojenské hodnotě při neúspěchu, že skutečně „neúspěch snáší nedobře“, jak to vystihl náš vrchní velitel prezident Masaryk. V útoku, má-li úspěch, i nepřátelská početní převaha ho jen povzbuzuje k činům, četnější nepřátelské zbraně nepůsobí naň negativně, naopak, přivádějí ho k podečnování, ba i k pohrdání nepřítelem. Snaha o to, aby dosáhl vyznamenání,⁷⁾ vede ho mnohdy až k legendárnímu hrdinství.

Náš voják se dá snadno nadchnouti, ale velmi rychle ztrácí důvěru v úspěch i při nejmenších nezdarech.

Při neúspěchu, zejména při náhlém překvapení, hodnota našeho vojáka neobyčejně rychle klesá, náš voják nejenže ztrácí svou vrozenou vynalézavost, ale projevuje i málo rozvahy jak z nebezpečí se dostat, byl-li skutečně náhle překvapen; jeho jedinou a hlavní oporou zůstává jen jeho velitel, kterému v podobných situacích neomezeně důvěřuje a spoléhá jen na něho!

I když tvrdíme, opírajíce se o zkušenosti z let 1914 až 1919, že náš voják nebyl náchylný k panice, zda můžeme totéž tvrdit o našem dnešním vojáku, vychovávaném na jiných předpokladech, než tomu bylo před světovou válkou? Co máme k dobru: starou bojovou slávu našeho národa, tradici husitskou, tradici legionářskou. Avšak na protiúctu stále ještě stojí: dosti neurčitý zájem naší dnešní inteligence o vlastní národní armádu, ne docela ještě upravený poměr širokých vrstev občanstva k branné povinnosti a konečně výchova nové generace na „hrůzách světové války“, na „hrůzách moderního boje“, s čímž my vojáci musíme dobře kalkulovat! Vmyslíme-li se do podstaty toho, proč byly v Německu zakázány filmy a literatura rázu „Na západní frontě klid“, která působí zstrašujícím způsobem na mládež, na budoucí obránce vlasti, ujasníme-li si objektivně Mussoliniova hesla o válce, rozsévání v národě a v mládeži, a připomeneme-li si podstatu výchovy mládeže japonské, kde patriotismus stal se náboženstvím a kde myšlenka zemřít za vlast, zemřít na poli cti je přímo vybičována v jakousi touhu po největším vyznamenání, musíme se nad tím nadevším alespoň vážně zamyslit.

Víme jen tolik, že porobený národ československý dal ve světové válce legionáře, který vynikal vlastenectvím, legendární chrabrostí a odvahou a nepodleh tak snadno panice, ačkoli se bil jen proti přesile a nejčastěji v neobyčejně choulostivých situacích. Jakého válečníka nám dá národ osvobozený, ukáže nám jen budoucnost; dívejme se do ní však velmi strážlivě a s chladným kritickým rozumem!

Při této nikoli přemrštěné charakteristice našeho brance vidíme přece, jak neobyčejně význačné místo v srdci a v duši československého vojáka zaujímá jeho velitel, zejména tehdy, kdy může dojít k náhlému strachu a k poruše jeho dosti složité duševní aparatury, což přivádí i k panice.

Osobní příklad velitele jak v míru, tak i v boji, důvěra ve svého velitele, láska a duševní blízkost k němu a konečně důvěra v sebe sama budou především rozhodujícími činiteli v situacích nejistých, ba i v situacích zlých, kdy podnětů k strachu bude velmi mnoho a kdy úder na psychický stav našeho brance, zejména nedostatečně připraveného ve smyslu mravně psychologickém, může mít i nejhorší účinek.

⁷⁾ Není myšleno jen ve smyslu řádů.

Nepočítejme tedy jen s pozitivními vlastnostmi našeho vojáka a dobře si ujasňujeme význam individuality jeho přímých velitelů v jeho duševním boji, který nastává a rozvíjí se v nitru každého, jakmile má se zbrani v ruce podstoupit vnější boj s nepřitelem.

Dvouletá služba vojenská nám dává nyní nejen možnost, ale i mravně nás všechny zavazuje, abychom se více věnovali výchově a výcviku našeho vojáka i po této stránce a abychom především celý problém dobře uvážili a vyvozovali z něho nezbytné důsledky, dokud je ještě čas! Mír je přece příliš krátký, abychom mohli otálet v přípravě našeho vojska ve všech jejích tak složitých oborech.

Tomu, jak se má panice čelit v boji, musíme dobře rozumět; jak se má tento zákeřný zjev předcházet, ještě než k válce dojde, tomu musíme nejen rozumět, nýbrž dlouho a vytrvale k tomu pracovat, abychom se my velitelé nestávali nejen nepřímou, ale často i nejhlavnější příčinou paniky, jak to dobře vysvětluje z válečných dějin všech národů, které se zúčastnily velkého světového zápasu o dnešní civilizaci a kulturu.

V příštích válkách lze právem předpokládat, že k panikám ve vojsku a u obyvatelstva bude docházet neobyčejně často, poněvadž technik a lidský mozek neustále vynalézá a přemýšlí o tom, jak lépe a jistěji zabít člověka, který se v své vnitřní a nervové struktuře stává čím dále, tím méně odolnějším.

A má-li vítězit v příští válce přece opět člověk a nikoli stroj, musí to být muž, který již v míru bude odhodlán dát se zabít i nejmodernějšími válečnými zbraněmi, aby jeho druhové mohli vítězit pro svou starou vlast a pro nový mír.

Národ ve zbrani, vychovaný na těchto předpokladech, které ovšem musí být dobře podloženy náležitou výzbrojí, bude dost imunní, dost odolný zjevu, kterému byl věnován tento článek.

Vojenství u nás a v cizině.

Štábní kapitán gšt. Vladimír Talášek:

Italská armáda v letech 1929—1934.

(Podle R. M. F. 1934.)

Během těchto pěti let byl vývoj italské armády především pod vlivem fašistického režimu, též však pod vlivem připravovaného, avšak ztroskotavšího omezení zbrojení a konečně i pod vlivem hospodářské krise.

Fašismus uskutečnil od r. 1929 do r. 1934 vše, co bylo prakticky v jeho moci: vojenská organizace získala za 5 let ve všech oborech.

Příkladná vnitřní kázeň i militarizace celého národa nezmohly však finanční nesnáze, jež omezily přece na konec snahy o vojenské prvenství Italie.

Rozpočet, udržovaný v rovnováze do r. 1930, jest od r. 1931 pasivní částkou 4 miliard. Vůle vlády, udržet vojenský rozpočet v neztenčené výši, ztroskotala. — V letech 1930—1931 dosáhl vojenský rozpočet maxima 3.200.000.000. lir. V letech 1931—1932 a 1932—1933 klesl na 3 miliardy a r. 1934 činil 2620 milionů lir.